

Případ tří zavražděných dětí ve Zdoňově roku 1945 (pokus o rekonstrukci jedné kriminální události)

V loňském říjnovém čísle BN jsem přislíbil pokračování vzpomínkového vyprávění pana Baldura Haaseho, s nímž jsem se seznámil při jeho badatelské návštěvě v našem muzeu. Komu první část vyprávění unikla, či si z ní už nic nepamatuje, nemusí si ji nutně zpětně dohledávat, respektive oživovat, neboť toto pokračování bude mít samostatný děj. Shrnu jen, že příběh odehrávající se na jaře roku 1945 jsem přerušil v momentu, kdy tehdy šestiletý Baldur se svými rodiči a dalšími vyhnanci z Bohuslavic u Trutnova kdesi na hranici jen se štěstím unikli smrti zastřelením ze strany polských vojáků, kteří celou skupinu nakonec vrátili zpět do českého vnitrozemí. Následně putování rodiny má pan Haase v paměti zastřené, ví jen, že po čase se ocitli v jakémsi lágru, a paměť mu opět naplno ožívuje až poté, co se s rodiči usadili ve Zdoňově na statku č.p. 128 uprázdněném po bývalém, tou dobou již rovněž v rámci tzv. divokého odsunu vyhnaném starostovi Danielu Schremmerovi. Pan Haase si je jist, že zde žili sami, a má za to (viděno dětskýma očima), že i relativně svobodně. Statek jim samozřejmě nemohl patřit (ostatně v rané fázi přebírání nemovitostí neměli statut majitelů ani nově příchozí Češi), byl jim pouze svěřen do správy, ale nežili zde pod českým správcem coby prakticky jeho nevolníci, jak to tehdy jinak bylo obvyklé. A dokonce se zdá, že pokud by se Haaseovi později sami dobrovolně nerozhodli k odchodu do Německa, mohli by na statku zůstat (přínejmenším ještě nějaký čas) i po skončení tzv. odsunu. Pan Haase disponuje dokumentem místní správní komise z července 1946 potvrzujícím „p. Františku Haasovi, že obhospodařoval usedlost č.p. 128 ve Zdoňově a jako dobrý hospodář se osvědčil.“ Přitom otec pana Baldura dle striktních poválečných měřítek nemohl být počítán za antifašistu a z profesního hlediska pak ani za tzv. nepostradatelného odborníka. Jak mohl být z bohuslavické chalupy divoce vyhnaným Haaseovým přidělen statek ve Zdoňově, odkud přitom původní obyvatelstvo bylo tou dobou už rovněž vyháněno, je opravdu záhadné, a řekl bych, že v rámci poválečných sudetských osudů jde takto o případ dosti unikátní. Analýzou všech dostupných informací jsem dospěl k pravděpodobnému vysvětlení, za jakých okolností se vše seběhlo, ovšem vylíčení by vydalo na jednu stranu textu, na což v BN není prostor, a já se přitom chci dostat

hlavně k popsání jedné dramatické události s kriminálním pozadím. Zázitek odvyprávěný mi panem Haasem při tom konfrontuji a spojuji s dalšími dochovanými svědectvími a poznatky:

Takže se s Haaseovými ocitáme na statku ve Zdoňově, kde jednoho dne někdy na přelomu června a července 1945 otec Franz Haase na dvoře zapřáhnul koně s tím, že pojedou do lesa pro dřevo a vyzval svého šestiletého syna Baldura, ať jede s ním. K lesu, ježž posléze protínala státní hranice, to bylo kousek. Nedlouho po vjezdu do lesa Franz Haase povoz zastavil, seskočil a poodešel pár metrů od cesty. Jeho pozornost nejspíše upoutala hromada větví, kterou zde před tím neregistroval. Když k ní přistoupil, zahlédl z pod větví prosvítat cosi budícího neblahou předtuchu. A tušení se potvrdilo poté, co větve nadzvednul, ukřývaly totiž mrtvá dětská těla. Malý Baldur zůstal sedět na kozlíku, odkud těla sice rovněž zahlédl, ovšem zda se jednalo o dvě či tři, nerozeznal (a na počet se otce, bohužel, ani později nevyptal). Zesinalý otec se vrátil k povozu a beze slova ho chvatně otočil zpět ke statku. Po příjezdu se otřesený zcela mlčky ihned vrátil ke své běžné zemědělské činnosti, ovšem poblíž pracující sousedé Rosenbergovi si jeho nezvykle rozrušeného výrazu povšimli. Až po naléhání se jim jen velmi neochotně svěřil se svým nálezem a zpráva se pak v následujících dnech šuškanou roznesla mezi dosud zbývajícím německými obyvateli vesnice.

Později vyplynulo, že v lese byli zabiti dva chlapci a jedna dívka. Jednalo se o 14letou Elsu Schremmerovou a jejího 13letého bratra Ernsta. Sourozenci pocházeli ze Zdoňova a byli takto jedněmi ze sedmi dětí zdejšího sedláře Johanna Schremmera (bratr výše uvedeného starosty), jehož celá početná rodina byla ovšem již počátkem června v rámci tzv. divokého odsunu ze svého domu vyhánána přes hranici do Friedlandu, dnešního Mioszowa, kde se spolu s mnoha dalšími stejně postiženými Zdoňovány ocitli bez prostředků a možnosti obživy v zoufalé situaci. Třetím zavražděným byl 15letý Gerhard Bitterwolf pocházející z Hamburku, jehož matka byla za války ve Friedlandu údajně „služebně angažována“ (při vědomí, že se zde nacházela pobočka koncentračního tábora Gross Rosen, bychom si k onomu angažmá mohli dát spekulativní otazníček, zde ovšem nepod-

statný). Tato trojice vyrazila dne 30. července spolu s dalšími friedlandskými dětmi na sběr malin do strání dnešních Mirošovských stěn. Hodinu před polednem prý sourozenci Schremmerovi zahlásili, že mají plné bandasky a hotovili se k návratu. Hamburčan, který sbíral s nimi, zareagoval: Já ještě ne, musíte mi pomoci. To byla jejich poslední slova, jež pak ostatní kamarádi mohli rodičům dosvědčit, a když se poté trojice od zbytku skupinky oddělila a vydala se výše do stěn, po jejichž hřbetu vede státní hranice, bylo to také naposledy, co je kdo viděl živé. Tedy krom jejich vraha či vrahů. Co se v hraničním lese následně událo, se už asi nikdy nepodaří zjistit. Pan Haase byl podle všeho první, kdo mrtvé děti objevil, a stalo se tak nejspíš už 31. července, či nějaký den na to. V tom případě by ovšem měl pod větvemi spatřit pouze ony dva chlapce, neboť zabití děti v lese následně vidělo ještě vícero místních Němců, kteří později dosvědčili, že dívka ležela od chlapců odděleně ve vzdálenosti asi sto metrů ve křoví, kde byla jen ledabyle povrchně maskována směsí zeminy a travin a vykazovala údajně stopy znásilnění. V ten čas ovšem o nálezu nikdo veřejně nepromluvil patrně v obavě, že pachatelé dosti pravděpodobně mohli pocházet z těchže řad, z nichž by následně mohli vzejít i případní vyšetřovatelé, tedy z řad českých ozbrojených složek. A poutat na sebe jakkoli pozornost, píchat do vosího hnízda, se nemuselo vyplatit. Místní si nic netroufli prozradit ani matce sourozenců Schremmerových, která se nadvakrát tajně v noci vypravila z Friedlandu do Zdoňova (návrat měli vyhnaní zapovězen pod trestem smrti, navíc po osmé večer platil pro Němce zákaz vycházení). Pověřila tedy alespoň svou zdejší známou paní Rennerovou, aby se o dětech pokusila něco vypátrat. Když pak informace o nálezu těl k Rennerové přeci jen doputovala, vydala se s další svou známou na udané místo, děti tam však nenalezly. Mohlo se jednat o špatnou instrukci či orientaci, ale mohlo to být dáno i tím, že se zavražděnými dětmi mezitím někdo (a kdo asi jiný nežli vrah?) patrně manipuloval. Když se totiž až někdy v první polovině září rozhodl dosavadní mlčení místní komunity prolomit zdoňovský kovář a vojákům místní jednotky nahlásil, že děti nalezl náhodně při sběru hub, vydali se s ním neprodleně na místo a našli všechny tři děti pospolu „v již úplném rozkladu, přikryté značnou vrstvou roští, namačkané kolem pařezu v podrostu.“ Tak alespoň později ve věci vypověděl Jaroslav Prostředník, jenž v části inkriminovaného období působil v hodnosti podporučíka jako velitel zdoňovské jednotky (čtyři) a byl tehdy na místě přítomen. Případ byl totiž českými orgány vyšetřován

v letech 1947 až 48 poté, co rodiče zavražděných dětí, vysídlení mezitím již do Německa, podali podnět k pátrání přes Červený kříž. V roce 1999 Prostředník své někdejší vyjádření poskytnul náhodskému týdeníku *Náš čas* a doplnil je dalšími informacemi. Obojí bylo, bohužel, místy zmatečné, protimluvné, nejasné a do případu to vnáší spíše další otazníky, jimiž zde ale nebudu detailně zatěžovat. Primární snahou pana Prostředníka bylo sejmout podezření hlavně ze své jednotky, jakož i z řad českých ozbrojených složek obecně. Za zcela jasné pachatele proto označil polské pohraničníky, což ovšem podepřel pouze tvrzením, že na hranici jeho četa, ani žádná jiná česká jednotka na rozdíl od Poláků nepůsobila. V jeho osobní nevinu lze uvěřit snadno, ostatně v době spáchání zločinu dle prokazatelně mimo Zdoňov, a jelikož sám byl otcem malé dcerky, následný náález dětí jím dle vlastních slov hluboce otrásl, vheňal slzy do očí a zanechal hrůznou vzpomínku. Ovšem sám např. uvedl, že na místě nálezu s ním byl přítomen i místní příslušník finanční stráže Bydžovský. Nechce se věřit, že by nevěděl, že úkolem této ozbrojené složky byla krom celní služby (činnost roku 1945 ve Zdoňově nejspíše nulová) i fyzická ostraha hranic. A už vůbec se nechce věřit, že by neměl ponětí o existenci stanoviště s ubikací zhruba patnáctičlenné vojenské jednotky na hraniční kótě 637. Neuvěřitelné je i to, že by se k němu nedostala informace o tom, čeho se příslušníci této jednotky účastnili pouhý jeden měsíc před tím, než došlo k námi sledované vraždě dětí. Kóta 637 se totiž nachází jen necelý 1,5 km od místa vraždy dětí, a to na nechalně známé Bukové hoře, kde se osazenstvo zdejšího hraničního stanoviště podílelo na zmasakrování celkem 23 starců, žen a dětí z Teplic. Pravda, z rozkazu nejspíše jen vykopáním tří hromadných hrobů, samotné vraždění proběhlo v režii teplické jednotky, ovšem o jejich charakteru a morálním profilu vypovídá skutečnost, že se neštítali účastnit následného dělení si oděvních svršků po těchto zavražděných mezi sebe (doloženo protokolárními výslechy). Podezření ze spáchání námi sledované vraždy tří dětí nelze k členům této jednotky bez dalších důkazů nějak silněji napřít, ovšem děti byly dle Prostředníka i dalších svědků nanejvýš pravděpodobně zastřeleny a kdo jiný by si dovolil střelit v lese, než někdo cítící se v létě 1945 neohrožitelným pánem území i situace. Analýzou všech dostupných informací v konfrontaci s mapovými podklady se mi totiž podařilo zrekonstruovat, kudy se děti s nejvyšší pravděpodobností cestou z Friedlandu ubíraly a rovněž zhruba místo, kde byly zavražděny, respektive nalezeny. Jednalo se

přibližně o prostor kolem bývalého lomu, tedy na konci lesních pozemků náležících spolu s polnostmi do roku 1945 k sousedícím hospodářským dvorům č.p. 128 a 122. První nálezel zmíněnému bývalému starostovi (sourozenci tak byli zavražděni pravděpodobně na parcele svého strýce - shoda okolností?) a po válce zde hospodařili právě Haaseovi. Druhý dvůr, jenž býval zároveň vyhlášenou vinárnou, si zabrala zmíněná „Prostředníková“ četa. Místo činu se tedy nacházelo prakticky „za humny“ vojenské jednotky, v jejímž těsném sousedství sídlili i financové, a dělily je tak od něj necelé dva kilometry přímé polní a lesní cesty (od nejbližší zdoňovské zástavby, dnes již dávno zbořené, to bylo dokonce ani ne 1,5 km). Čili obě ozbrojené složky sídlily v doslechu střelby a na pozici příhodné k eventuálnímu rychlému dospění na místo. Z druhé strany tu pak někde poblíž na hranici navíc stála strážní věž, a pokud se nepletu v odhadu, že se jednalo o kótu 665, pak by se od místa činu nacházela jen asi na pět set metrů, čili prakticky na dostřel, navíc zde byly paseky, takže možná i na dohled. Ten, kdo si v takto daném místě troufнул znásilňovat, střelil a spáchat trojnásobnou vraždu, musel oplývat vskutku značnou dávkou otrlé sebejistoty. Že by si na české straně hranice něco takového dovolili polští vojáci, nezní moc pravděpodobně. Sám teplický kapitán Svoboda se ve jednom ze svých služebních hlášení (situační zpráva z 3. 7. 45) kasal, že polští strážci hranice se vyznačují zbabělostí, neboť přestože jsou jejich hlídky osmičlenné, jakmile zahlédnou byt i jen dvoučlennou stráž jemu podřízených vojáků bivakujících na Bukové hoře, okamžitě prchají z jejího dohledu, a to prý i za bílého dne. Jistě poněkud nadsazoval, ale na druhou stranu je to důkaz, že jeho respekt, ne-li přímo hrůza budící „ostří hoši“ hraniční pochůzky vykonávali dnem i nocí. A pokud by Poláci čin spáchali na svém území a mrtvolky dětí pak na českou stranu pouze alibisticky přetáhli, pak by nejspíše Elsa neležela natolik vzdáleně od chlapců. Prostředník ukazující s oním financem rezolutně na Poláky pak ovšem také jedním dechem vyslovili možné podezření ještě na jakéhosi nejmenovaného zdivočilce, jenž se prohlašoval za partyzána a usadil se ve Zdoňově, kde spolu s kumpány brutálně terorizoval celou vesnici. Podle německých zdrojů se tento neblaze známý člověk měl jmenovat „Ulirž“, tedy Uhlř. Dle týchž pramenů se podporučík Jan Horák, velící zmíněné popravě na Bukové hoře, údajně svěřil jedné ženě ze Zdoňova, že jeho spolubojovníci stáli i za vraždou námi sledovaných tří dětí - ovšem bez uvedení bližších údajů o oné svědkyni nelze takto informaci považovat za průkaznou.

Podivný, až jistě podezření budící byl pak i postup, jak bylo s mrtvými dětmi následně naloženo. J. Prostředník uvedl, že o nálezu bylo ještě týž den uvědomeno několik nadřízených velitelů včetně rozvědky a zpravodajců. Všichni prý příslibili zahájení šetření. Když se druhý den nic nedělo, informovalo zdoňovské velitelství patřičná místa poznovu s apelem na možné následky „z hlediska mezinárodního, ze stanoviska lidskosti a v zájmu pořádku.“ Když se ve věci nestalo nic ani po dalších urgencích, „uskutečnil se návrh“ mrtvolky, s nimiž „doposud nebylo hnuto“, bez jakéhokoli ohledání na místě spálit. Užití anonymizujícího zvrtného zájmena „se“ je vcelku charakteristické, pan Prostředník uvedl, že již neví, „kdo první dal k tomu podnět.“ Zhruba týden po oznámení nálezu tedy zdoňovští vojáci „navrstvili na mrtvolky bukové větve a dříví ze stromu, do nějž uhodil blesk, a zapálili je; byl to obrovský žár.“ Motívem oné osoby „se“, která „dala podnět“, nemuselo nutně být krytí pachatele, mohla za tím stát jen snaha sprovodit celou tu nepříjemnou „lapálii“ jednoduše ze světa. Pieta dotyčnému zřejmě nic nefíkala, ale každopádně si musel být vědom, že takto definitivně ničí důležitý důkaz, který by mohl přispět k případnému objasnění zločinu. Ovšem za tehdejších podmínek byla šance na vyšetření asi beztak minimální.

Při další tajné noční návštěvě matky zavražděných sourozenců ve Zdoňově jí přítelkyně Rennerová mohla předložit už pouze pár ohořelých věcí, jako kapesní nůž, bandasku či kus obuvi, v nichž Schremmerová rozpoznala osobní věci svých dětí. Paní Rennerová pak následně splnila i její přání a vydala se tajně na místo ještě jednou, aby zde posbírala zuhelnatělé tělesné pozůstatky a nechala je uložit do hrobu Schremmerové rodičů ve Zdoňově, což opět na tajmo skutečným strýcem jejího manžela. Pozdější vyšetřování zločinu nejenže nevedlo k odhalení pachatele (než o řádné vyšetřování se nejspíše jednalo o pouhé jakési zběžné šetření), ale odhaduji, že po roce 1948 byla záležitost dána zcela „k ledu“, jak známe i z jiných obdobných případů té doby. Přesto by bylo zajímavé zjištit, zda se k tomu vedené spisy v některém z archivů dochovaly a co případně obsahují.

V dalším čísle bych rád učinil ještě takový vykreslující dovětek k dobové situaci, slibuji však, že již výrazně stručněji.

Karel Franze, Muzeu Broumova